

POSTANOWIENIE

Dnia 28 listopada 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Aleksander Stępkowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Sadowski

SSN Paweł Wojciechowski

w sprawie z odwołania E.T.

od postanowienia Sądu Apelacyjnego w [...]. z 14 marca 2023 r. w sprawie I AGa 256/22 o stwierdzeniu i wytknięciu uchybienia Sądu Okręgowemu w K. - w jednoosobowym składzie SSO E.T.

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 28 listopada 2024 r.,

utrzymuje w mocy zaskarżone postanowienie.

Mirosław Sadowski Aleksander Stępkowski Paweł Wojciechowski

[K.O.]

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 14 marca 2023 r., I AGa 256/22, Sąd Apelacyjny w [...]., na podstawie art. 40 § 1 p.u.s.p., wytknął Sądowi Okręgowemu w K., orzekającemu w składzie jednoosobowym w osobie SSO E.T. (dalej: „skarżąca”) uchybienie. Sąd Apelacyjny na skutek apelacji powoda od wyroku Sądu Okręgowego w K. z 19 lipca 2022 r., IX GC 143/22, stwierdził, że rozpoznanie sprawy nastąpiło z oczywistą obrazą art. 386 § 6 k.p.c. wobec odmowy przyjęcia przez sąd pierwszej instancji związania co do oceny prawnej oraz zaniechania poczynienia ustaleń faktycznych

i oceny zgłoszonego roszczenia zgodnie z wiążącymi zaleceniami zawartymi w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]. z 29 listopada 2021 r., I AGa 126/21, co skutkowało uchyleniem zaskarżonego wyroku.

Powód – Syndyk masy upadłości P. spółka jawna w upadłości likwidacyjnej z siedzibą w K. wytoczył przeciwko Syndykowi masy upadłości Spółdzielczego Banku R. w upadłości likwidacyjnej w W. powództwo o zwolnienie od egzekucji prowadzonej przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w N. użytkowania wieczystego działek gruntu nr (...) i (...) o powierzchni 0,2684 ha położonych w R. oraz prawa własności znajdującego się na niej budynku sanatoryjnego (...), dla których Sąd Rejonowy w L. Wydział Zamiejscowy w M. prowadzi księgę wieczystą nr (...).

Wyrokiem z 9 lutego 2021 r., sygn. akt IX GC 141/20, Sąd Okręgowy w K. zwolnił od egzekucji prowadzonej przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w N. S.H. z prawa użytkowania wieczystego działek gruntu nr (...) i (...) o powierzchni 0,2684 ha położonych w R. oraz własności znajdującego się na niej budynku sanatoryjnego pod nazwą (...). Sąd zasądził od strony pozwanej na rzecz strony powodowej koszty procesu w kwocie 10 817 zł i nakazał ściągnąć od strony pozwanej na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w K. kwotę 88 500,00 zł tytułem brakującej opłaty od pozwu.

Od tego wyroku apelację wniósł pozwany Syndyk masy upadłości Spółdzielczego Banku R. w upadłości w W.

Sąd Apelacyjny w [...]. wyrokiem z 29 listopada 2021 r., I AGa 126/21, uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu Sąd Apelacyjny wskazał, że przyczyną uwzględnienia powództwa przez Sąd Okręgowy było błędne skierowanie przez pozwanego egzekucji przeciwko podmiotowi, który nie jest dłużnikiem hipotecznym. Zdaniem Sądu I instancji Syndyk masy upadłości Banku R. w W. uzyskał tytuł wykonawczy przeciwko E. spółce z o.o. w S., a nie przeciwko spółce A., która jest dłużnikiem hipotecznym. W ocenie Sądu I instancji ta okoliczność, naruszająca art. 776 k.p.c. doprowadzić miała do nieprawidłowego wszczęcia egzekucji. Z tej

przyczyny powód miał nie mieć obowiązku poddania się egzekucji prowadzonej przez pozwanego.

Sąd Apelacyjny wskazał, że przyjęta przez Sąd I instancji ocena prawna i zastosowane przepisy prowadzą do wniosku, że Sąd nie orzekł o istocie sprawy.

Istota sprawy w ocenie Sądu Apelacyjnego polega na rozstrzygnięciu, czy Syndykowi masy upadłości spółki A. służy prawo, które w sposób trwały (ostateczny) pozbawia pozwanego Syndyka masy upadłości Spółdzielczego Banku R. możliwości zaspokojenia swojej wierzytelności z prawa użytkowania wieczystego gruntu i prawa własności budynku nieruchomości w R. objętego księgą wieczystą (...). Należy przy tym uwzględnić, że powodowi przysługuje prawo zaspokojenia ze wskazanej nieruchomości z pierwszeństwem przed wierzycielami osoby trzeciej, tj. wierzycielami spółki E. To uprawnienie Syndyka masy upadłości A. wynika z art. 532 k.c. i wyroku Sądu Okręgowego w S. z dnia 28 października 2016 r. Skutkiem uwzględnienia skargi pauliańskiej jest pozostawanie rzeczy w majątku dłużnika, w tym wypadku spółki E., a Syndyk masy upadłości A. może prowadzić z nieruchomości egzekucję. Obowiązkiem dłużnika jest znoszenie egzekucji. Należy przy tym dodać, że egzekucja ma charakter generalny, bowiem jest prowadzona w postępowaniu upadłościowym. Z drugiej strony, pozwany Syndyk masy upadłości Spółdzielczego Banku R. jest wierzycielem spółki E. Odpowiedzialność dłużnika ma charakter rzeczowy i wynika z hipoteki ujawnionej w księdze wieczystej nieruchomości w R. Syndyk Spółdzielczego Banku R., na podstawie art. 65 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece jako wierzyciel rzeczowy może dochodzić zaspokojenia z nieruchomości bez względu na to czyją stała się własnością i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości. Prowadzi to do sytuacji, w której zbiegają się uprawnienia powoda do zaspokojenia się z nieruchomości wynikające z art. 532 k.c., z uprawnieniami pozwanego do zaspokojenia się z tej samej nieruchomości wynikające z art. 65 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece. Tego konfliktu uprawnień Sąd Okręgowy nie rozstrzygnął, przez co nie orzekł o istocie sprawy. Wydanie orzeczenia na skutek apelacji pozwanego przez Sąd Apelacyjny pozbawiłoby strony jednej instancji sądowej, pozostawiając im możliwość zakwestionowania orzeczenia jedynie w drodze

skargi kasacyjnej. Wobec tego Sąd Apelacyjny uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu na podstawie art. 386 § 4 k.p.c.

Sąd Apelacyjny wskazał, aby rozstrzygając sprawę ponownie Sąd I instancji rozważył czy pierwszeństwo wierzyciela pauliańskiego ma charakter bezwzględny, tzn. czy dotyczy każdego wierzyciela osoby trzeciej. Sąd rozstrzygnąć miał także o dopuszczalności prowadzenia egzekucji w sytuacji egzekucji generalnej (uniwersalnej) z majątku spółki A. w postępowaniu upadłościowym i relacji przepisów prawa upadłościowego (art. 127, art. 131, art. 134, art. 146, art. 236 ust. 3, art. 253), do art. 532 k.c. Sąd winien był nadto uwzględnić cel skargi pauliańskiej, którym jest zaspokojenie wierzyciela z określonego przedmiotu, tak jakby znajdował się w majątku dłużnika oraz ocenie, czy istnieje aksjologiczne uzasadnienie, aby wierzyciel osoby trzeciej bez względu na uprzywilejowanie, uzyskał korzyść z przedmiotu, który znalazł się w majątku dłużnika w sposób naganny (z pokrzywdzeniem innego podmiotu). Sąd Apelacyjny wskazał nadto, że sąd winien rozważyć również, czy dopuszczalna jest rozszerzająca wykładnia przepisów regulujących skargę pauliańską, w szczególności, czy możliwa jest interpretacja prowadząca do wniosku, że orzeczona bezskuteczność czynności prawnej prowadzi do bezskuteczności obciążenia rzeczowego, ustanowionego na nieruchomości w kontekście uprawnienia wynikającego z art. 65 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece. Istotne i pomocne z tego punktu widzenia mogą być judykaty przytoczone przez strony w pismach procesowych, w tym uchwała SN z 22 stycznia 2009 r. (III CZP 134/08) oraz wyrok SN z 26 stycznia 2011 r. (IV CSK 273/10). Sąd powinien uwzględnić to, że orzeczenie o zwolnieniu od egzekucji na podstawie art. 841 k.p.c. ma charakter materialnoprawny i definitywnie wyłącza możliwość zaspokojenia się wierzyciela z określonego w żądaniu składnika majątkowego, w tym przypadku z nieruchomości. Dopiero po rozstrzygnięciu tych kwestii Sąd Okręgowy wydać miał ponownie wyrok, orzekając także o kosztach postępowania apelacyjnego na podstawie art. 108 § 2 k.p.c.

Wyrokiem z 19 lipca 2022 r., IX GC 143/22, Sąd Okręgowy w K. po ponownym rozpoznaniu sprawy w tym samym składzie powództwo oddalił.

Sąd Okręgowy wskazał, że przed ponownym przystąpieniem do czynności należało poddać analizie przepis art. 386 § 6 k.p.c. w realiach niniejszej sprawy, a mianowicie w sytuacji udzielenia wskazań przez sąd drugiej instancji, który zamiast wydać wyrok postanowił doprowadzić do samodzielnego zrewidowania przez sąd pierwszej instancji przyjętej uprzednio podstawy prawnej rozstrzygnięcia. Jak wskazał Sąd Okręgowy tego rodzaju ocena nie ma waloru prawnego, gdyż zmierza do ograniczenia niezawisłości sędziowskiej ponad proceduralnie dozwolone ramy.

Sąd Okręgowy wskazał również, że stronie powodowej nie przysługuje legitymacja do wystąpienia z powództwem przeciwegzekucyjnym na podstawie art. 841 k.p.c. bowiem wyrokiem w sprawie o sygn. I C 135/12 Sąd Okręgowy w S. stwierdził, że umowa sprzedaży prawa wieczystego użytkowania działek nr (...) i (...) położonych w R. i prawa własności znajdującego się na nich budynku sanatoryjnego (...) zawarta 30 września 2011 r. pomiędzy spółką z o.o. U. jako zbywcą a spółką z o.o. E. jest bezskuteczna wobec masy upadłości P., chociaż upadłemu nie przysługuje ani prawo użytkowania wieczystego, ani prawo własności. Takiej treści rozstrzygnięcie oznacza bezprzedmiotowość wyroku w wymienionej części, czyli brak powagi rzeczy osądzonej. Zamieszczone w sentencji wyroku wyrzeczenia, nakazujące E. wydanie masie upadłości nieruchomości, mogą być w tej sytuacji interpretowane wyłącznie jako zobowiązanie do przeniesienia posiadania, pomimo braku ku temu podstaw prawnych. Wymienione rozstrzygnięcie jest dopuszczalne, gdyż posiadanie, jak wynika z art. 336 i nast. k.c. nie jest stanem prawnym, lecz faktycznym.

W uzasadnieniu postanowienia Sądu Apelacyjnego w [...]. z 14 marca 2023 r. przypomniano, że stosownie do art. 386 § 6 k.p.c. ocena prawna wyrażona w uzasadnieniu wyroku sądu drugiej instancji wiąże zarówno sąd, któremu sprawa została przekazana, jak i sąd drugiej instancji, przy ponownym rozpoznaniu sprawy.

Sąd Apelacyjny w [...]. wskazał, że Sąd Okręgowy związany był zatem oceną prawną i wskazaniem zawartymi w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]. wydanego w sprawie 29 listopada 2021 r. Ze względu na wiążący charakter tej oceny w postępowaniu odwoławczym i związane nią przez sąd odwoławczy

orzekający ponownie w sprawie, odniesienie się do niej przez sąd pierwszej instancji jest niezbędne dla prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy.

Sąd Apelacyjny skonstatował, że Sąd Okręgowy przy ponownym rozpoznawaniu nie odniósł się jednak do kwestii stanowiących przedmiot powołanej oceny prawnej i wskazań zawartych w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]. z 29 listopada 2021 r., czyniąc kwestię związania oceną przedmiotem niecelowej polemiki.

W uzasadnieniu wytyku Sąd Apelacyjny wskazał również, że uzasadnienie wyroku sporządzone zostało przez Sąd Okręgowy z rażącym naruszeniem przepisu art. 327¹ § 1 k.p.c. – winno ono bowiem zawierać wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, obejmującej ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej. W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd I instancji praktycznie zaniechał dokonania ustaleń faktycznych oraz pominął zupełnie fakty istotne z punktu widzenia zasadności zgłoszonego roszczenia, co było skutkiem braku odniesienia się do dowodów przedstawionych przez strony. Sąd Apelacyjny wskazał, że niezależnie od okoliczności, iż stan faktyczny sprawy był w zasadzie bezsporny, brak prawidłowych ustaleń faktycznych nie pozwalał na rekonstrukcję okoliczności, które Sąd Okręgowy uznał za doniosłe dla oceny zasadności zgłoszonego żądania. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, uzasadnienie nie zawiera nadto rozważań co do podstawy prawnej relewantnej dla rozstrzygnięcia sprawy, w szczególności zaś rozważań czyniących zadość wskazaniom wyrażonym w wyroku Sądu Apelacyjnego z 29 listopada 2021 r.

Powyższe skłoniło Sąd Apelacyjny do uznania, iż Sąd Okręgowy ponownie nie rozpoznał istoty sprawy, a wymienione uchybienia uniemożliwiły kontrolę instancyjną zaskarżonego wyroku bez narażenia się na zarzut pozbawienia stron dwuinstancyjnego procesu.

Sąd Apelacyjny przyjął, że rozpoznanie sprawy nastąpiło nadto z oczywistą, rażącą obrazą art. 386 § 6 k.p.c. wobec odmowy przyjęcia przez sąd pierwszej instancji oceny prawnej dokonanej przez Sąd odwoławczy oraz zaniechania poczynienia ustaleń faktycznych i oceny zgłoszonego roszczenia zgodnie z wiążącymi zaleceniami zawartym w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego

w [...]. z 29 listopada 2021 r., I AGa 126/21, co skutkowało uchyleniem zaskarżonego wyroku.

Skarżąca wniosła odwołanie od wytyku udzielonego przez Sąd Apelacyjny w [...], postanowieniem z 14 marca 2023 r., wnosząc o jego uchylenie. Skarżąca nie przedstawiła żadnych zarzutów względem skarżonego postanowienia, ale w uzasadnieniu wskazała m.in., że:

- „Z taką decyzją nie mogę się zgodzić, gdyż jest całkowicie bezpodstawna”;
- „Sąd Apelacyjny rozpoznając sprawę o sygn. IX GC 141/20 uznał za swoje ustalenia faktyczne sądu pierwszej instancji, ale nie dokonał oceny prawnej, gdyż jak wynika z brzmienia uzasadnienia powziął rozliczne wątpliwości, rozwiązaniu których nie podołał”;
- „Niezawisłość, czyli obowiązek sędziego zachowania w sferze wymiaru sprawiedliwości wolności od wpływów, w tym pochodzących od podmiotów wewnętrznych, jest ograniczona wyłącznie przez art. 386 par. 6 kpc [...] Sąd drugiej instancji przekazując sprawę do ponownego rozpoznania w rzeczywistości uchylił się od dokonania oceny prawnej, usiłując przerzucić ten obowiązek na sąd pierwszej instancji, przy bezprawnym założeniu bycia legitymowanym do ingerowania w przyszłe działania sądu ponownie rozpatrującego sprawę. Ze względu na obowiązującą mnie niezawisłość w sposób oczywisty nie mogłam podporządkować się takim nakazom”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Zgodnie z art. 26 § 1 pkt 11 u.SN, do właściwości Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego należy rozpoznawanie spraw z zakresu prawa publicznego niezastrzeżonych do właściwości innych Izb Sądu Najwyższego. Jak przyjął Sąd Najwyższy w postanowieniu z 24 marca 2021 r., I NO 88/20, sprawa wywołana odwołaniem od wytyku judykacyjnego, o którym stanowi art. 40 p.u.s.p. stanowi sprawę pomiędzy organami państwa. Co za tym idzie, jest to odrębna sprawa z zakresu prawa publicznego prowadzona niezależnie od trybu, w jakim toczy się sprawa, w której dojdzie do oczywistej obrazy przepisów art. 40 p.u.s.p. Z tego też względu, stwierdzenie i wytknięcie

uchybień nie wpływa na kształt merytorycznego rozstrzygnięcia w sprawie. Wytyk nie jest bowiem środkiem odwoławczym, ale stanowi środek procesowo całkowicie odrębny od postępowania, w związku z którego przebiegiem wytyk uczyniono. Sąd Najwyższy wskazał, że biorąc pod uwagę taki charakter instytucji wytyku judykacyjnego, niepożądane jest rozpoznawanie odwołań od niego w kilku izbach i właściwą do rozpoznania tych odwołań powinna być izba właściwa do rozpoznawania spraw z zakresu prawa publicznego (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z: 17 kwietnia 2024 r., I NO 20/23; 24 kwietnia 2024 r., I NO 3/24; por. postanowienia Sądu Najwyższego z: 18 października 2023 r., I NO 31/23; 18 czerwca 2024 r., I NO 8/24).

2. Na mocy art. 40 § 1 p.u.s.p. sąd apelacyjny lub sąd okręgowy jako sąd odwoławczy, w razie stwierdzenia przy rozpoznawaniu sprawy oczywistej obrazy przepisów, niezależnie od innych uprawnień, wytyka uchybienie właściwemu sądowi. Przed wytknięciem uchybienia poucza się sędziego, asesora sądowego wchodzących w skład sądu orzekającego w pierwszej instancji o możliwości złożenia na piśmie wyjaśnień w terminie siedmiu dni. Stwierdzenie i wytknięcie uchybienia nie wpływa na rozstrzygnięcie sprawy.

W oparciu o art. 40 § 2a p.u.s.p. w terminie czternastu dni od dnia doręczenia postanowienia zawierającego wytknięcie uchybienia, sędzia lub asesor sądowy wchodzący w skład sądu orzekającego w pierwszej instancji może wnieść odwołanie od tego postanowienia do Sądu Najwyższego.

Jak już wspomniano, instytucja wytyku nie jest środkiem odwoławczym, mającym na celu wyeliminowanie z obrotu prawnego wadliwego orzeczenia, lecz stanowi reakcję sądu drugiej instancji na nieprawidłowości, które nie powinny mieć miejsca w przyszłości. Przyjmuje się, że przez pojęcie „rozpoznawanie sprawy”, o jakim stanowi art. 40 § 1 p.u.s.p., należy rozumieć nie tylko główny tok postępowania, ale również wszystkie czynności związane ze stosowaniem prawa – dotyczące zarówno kwestii merytorycznych, mających na celu rozpoznanie sprawy co do jej istoty, jak i o charakterze technicznym, dzięki którym możliwe jest funkcjonowanie orzeczenia w obiegu prawnym (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z: 18 października 2023 r., I NO 31/23; 24 kwietnia 2024 r., I NO 3/24). Zatem celem instytucji wytyku sędziowskiego jest dobro

wymiaru sprawiedliwości, wyrażające się w potrzebie unikania w przyszłości analogicznych błędów. Instytucja wytyku znajduje zastosowanie, gdy dojdzie do oczywistego uchybienia – bezspornego błędu w stosowaniu prawa – które nadto ma pewien stopień wagi i znaczenia zarówno dla rozpoznawanej sprawy, jak i praktyki w innych sprawach. Jego podstawą jest wyłącznie „oczywista” obraza przepisów, co wskazuje na przypisanie decydującego znaczenia elementom obiektywnym. Nie każde więc uchybienie mające postać rażącego naruszenia prawa, skutkujące w postępowaniu odwoławczym, kasacyjnym lub wznowieniowym uchyleniem lub zmianą zaskarżonego orzeczenia może być uznane za oczywistą obrazę prawa w rozumieniu art. 40 § 1 p.u.s.p. (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z: 17 marca 2005 r., SNO 7/05; 18 października 2023 r., I NO 31/23; 14 września 2023 r., II KO 78/23; 5 marca 2019 r., IV KO 8/19; 29 października 2019 r., IV KO 61/19).

Powyższe oznacza, że kontrola wytyku orzeczniczego przez Sąd Najwyższy musi być dokonywana z uwzględnieniem przepisu, którego oczywista obraza legła u jego podstaw. W niniejszej sprawie Sąd Apelacyjny stwierdził, iż rozpoznanie sprawy nastąpiło z oczywistą obrazą art. 386 § 6 k.p.c. Przepis ten stanowi, że ocena prawna wyrażona w uzasadnieniu wyroku sądu drugiej instancji wiąże zarówno sąd, któremu sprawa została przekazana, jak i sąd drugiej instancji, przy ponownym rozpoznaniu sprawy. Nie dotyczy to jednak przypadku, gdy nastąpiła zmiana stanu prawnego lub faktycznego, albo po wydaniu wyroku sądu drugiej instancji Sąd Najwyższy w uchwale rozstrzygającej zagadnienie prawne wyraził odmienną ocenę prawną. Przepis ten jest ściśle powiązany z art. 386 § 4 k.p.c. zgodnie z którym, na skutek wniesienia apelacji od wyroku, sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

Należy zauważyć, że przewidziana w art. 386 § 4 k.p.c. przesłanka nierozpoznania istoty sprawy, w rozumieniu tego przepisu oznacza nierozstrzygnięcie o żądaniu pozwu, czyli niezafatwienie przedmiotu sporu, całkowite zaniechanie wyjaśnienia istoty sprawy lub treści spornego

stosunku prawnego. Nierozpoznanie istoty sprawy jest wadliwością rozstrzygnięcia polegającą na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź zaniechaniu zbadania przez ten sąd materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów stron z powodu bezpodstawnego przyjęcia, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie. Rozpoznanie istoty sprawy wymaga zawsze prawidłowego zidentyfikowania jej przedmiotu; bez tego zabiegu nie jest możliwe dokonanie oceny żądania pozwu w płaszczyźnie prawa materialnego (zob. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*. Wyd. 12, Warszawa 2024, objaśnienia do art. 386).

W efekcie wystąpienia przesłanki nierozpoznania istoty sprawy obligatoryjnym staje się uchylenie wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania w postępowaniu pierwszoinstancyjnym. Należy mieć bowiem na względzie, że choć na gruncie postępowania cywilnego funkcjonuje model apelacji pełnej, to jego istota nie może sprowadzać się do przyzwolenia na zaistnienie sytuacji, w której na sądzie odwoławczym spoczywałby obowiązek orzekania o istocie sporu po raz pierwszy. W innym bowiem wypadku nastąpiłoby załamanie w zakresie gwarancji wszechstronnego zbadania sprawy z zachowaniem konstytucyjnej zasady dwuinstancyjności, a stanu takiego nie sposób zaakceptować.

Przechodząc z kolei do kwestii oceny prawnej dokonywanej przez sąd wyższego rzędu, wskazać należy, że w judykaturze jak i w poglądach doktryny wypracowane zostało stanowisko, zgodnie z którym odnosi się ona zarówno do przepisów prawa materialnego, jak i do przepisów prawa procesowego. Dokonując oceny prawnej, sąd drugiej instancji wyjaśnia rzeczywistą treść przepisów prawa oraz sposób ich zastosowania w rozpoznawanej sprawie. Wykładnia sądu odwoławczego powinna zmierzać do wyjaśnienia, że konkretny przepis zastosowany przez sąd I instancji ma inną treść niż ta, którą sąd ten mu przypisał, i do wyjaśnienia, że do stosunku prawnego będącego przedmiotem procesu dany przepis nie ma zastosowania, lecz inny przepis, którego sąd I instancji nie uwzględnił (zob. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*. Wyd. 12, Warszawa 2024, art. 386;

T. Ereciński [w:] J. Gudowski, K. Weitz, T. Ereciński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze*, wyd. V, Warszawa 2016, art. 386; postanowienie Sądu Najwyższego z 28 października 2005 r., II CSK 3/05).

Należy mieć przy tym na względzie, że zarówno w doktrynie, jak i w orzecnictwie Sądu Najwyższego niezmiennie uznaje się zasadę związania oceną prawną sądu drugiej instancji, za jedną z naczelných ustrojowych zasad procesu cywilnego, zapobiegającą powtarzaniu popełnionych błędów oraz gwarantującą pewność i trwałość raz zajętego w sprawie stanowiska Sądu wyższej instancji, co umożliwia stronom podjęcie właściwej obrony ich interesów procesowych i materialnoprawnych (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 25 marca 2004 r., III CK 335/02; 20 lutego 2002 r., V CKN 757/00; I. Kunicki, *Związanie sądu wydanym orzeczeniem w procesie cywilnym*, Warszawa 2010, s. 273).

W kontekście art. 386 § 6 k.p.c. wielokrotnie przedmiotem rozważań zarówno Sądu Najwyższego, jak i Trybunału Konstytucyjnego była też kwestia niezawisłości sędziowskiej. Poglądy wyrażone w tej materii zachowują swoją aktualność w zakresie w jakim dotyczą przesłanki związania oceną prawną sądu ponownie rozpoznającego sprawę. Należy podkreślić, że Trybunał Konstytucyjny dokonując oceny konstytucyjności art. 386 § 6 k.p.c., uznał, że art. 386 § 6 k.p.c. w zakresie, w jakim ocena prawna i wskazania co do dalszego postępowania wyrażone w uzasadnieniu wyroku sądu drugiej instancji wiążą sąd, któremu sprawa została przekazana, jest zgodny z art. 45 ust. 1 i art. 178 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 8 listopada 2016 r., P 126/15, OTK-A 2016, nr 89). Jak zaznaczył Trybunał, *ratio legis* nadzoru instancyjnego polega na bezpośrednim zagwarantowaniu stronom praw, które statutowane są w art. 45 ust. 1 i art. 78 Konstytucji RP. Związanie sądu pierwszej instancji oceną prawną i wskazaniem dokonanymi przez sąd drugiej instancji w istocie powoduje, że wyrażone w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP prawo do sądu jest realizowane w sposób efektywniejszy, niż miałoby miejsce w braku takiego unormowania

3. Treść odwołania w niniejszej sprawie nie stanowi wyłomienia ani usprawiedliwienia dla oczywistego naruszenia w procesie stosowaniu prawa.

Całkowicie bezzasadne są zarzuty czynione przez SSO E.T. wobec wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]. z 29 listopada 2021 r., I AGa 126/21, będącego bezpośrednią przyczyną wytyku. Wbrew twierdzeniom skarżącej, orzeczenie Sądu Apelacyjnego było w pełni zasadne i opierało się na prawidłowej analizie przepisów postępowania cywilnego oraz uchybień Sądu pierwszej instancji. Zaskarżone postanowienie Sądu Apelacyjnego precyzyjnie wskazuje na rażące naruszenie nie tylko przepisu art. 386 § 6 k.p.c., ale również art. 327¹ § 1 k.p.c., który zobowiązuje sąd pierwszej instancji do szczegółowego uzasadnienia wyroku, zawierającego wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, obejmującej ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej.

Uzasadnienie rzeczonego wyroku zawierało w sobie ocenę prawną, która opierała się na przywołaniu przepisów prawa oraz ich wykładni, jak również orzeczeń zmierzających do wyjaśnienia istoty sprawy, z uwzględnieniem przedmiotu sporu. Należy zauważyć, że Sąd Apelacyjny w [...] w uzasadnieniu wyroku z 29 listopada 2021 r., wskazał poglądy Sądu I instancji, które uznał za błędne, łącznie z wskazaniem błędnej podstawy prawnej rozstrzygnięcia Sądu I instancji, po czym stwierdził, że przyjęta przez Sąd I instancji ocena prawna i zastosowane przepisy prowadzą do wniosku, że Sąd nie orzekł o istocie sprawy. Sąd Apelacyjny obszernie wyjaśnił na czym w przypadku przedmiotowej sprawy polega istota sporu wskazując na przepisy jakie należy wziąć pod uwagę i kwestie jakie należy rozważyć. Zawarł analizę i interpretację przepisów, które sąd ten uznał za istotne dla rozstrzygnięcia kwestii prawnych wynikających z faktycznego stanu rzeczy. Wyjaśnił, iż konieczne jest rozstrzygnięcie kwestii zbiegających się uprawnień, tj. z jednej strony uprawnienia powoda wynikającego z art. 532 k.c. do zaspokojenia się z nieruchomości, a z drugiej uprawnienia pozwanego do zaspokojenia się z tej samej nieruchomości wynikającego z art. 65 ustawy o księgach wieczystych i hipotece. Wskazał na uprawnienie powoda wynikające z art. 532 k.c. i wyroku Sądu Okręgowego w S. z 28 października 2016 r., jednocześnie dokonując wykładni instytucji skargi pauliańskiej w kontekście rozpatrywanej sprawy i odnosząc się do zakresu egzekucji, obowiązków i odpowiedzialności dłużnika. W ocenie Sądu Apelacyjnego w [...], z uwagi na nierozstrzygnięcie przez

sąd I instancji kwestii zbiegających się uprawnień, nierozpoznana została istota sprawy. Ziściła się zatem przesłanka do uchylenia zaskarżonego orzeczenia, bowiem w innym wypadku strona pozbawiona zostałaby jednej instancji sądowej.

Ponadto, Sąd Apelacyjny w [...]. w uzasadnieniu swojego orzeczenia wskazał by sąd I instancji rozstrzygając ponownie sprawę rozważył czy pierwszeństwo wierzyciela pauliańskiego ma charakter bezwzględny, czyli czy dotyczy każdego wierzyciela osoby trzeciej. Wskazał, że winien on rozstrzygnąć o dopuszczalności prowadzenia egzekucji w sytuacji egzekucji generalnej (uniwersalnej) z majątku spółki A. w postępowaniu upadłościowym i relacji przepisów prawa upadłościowego (art. 127, art. 131, art. 134, art. 146, art. 236 ust. 3, art. 253), do art. 532 k.c. Jak zaznaczył Sąd Apelacyjny, uwzględniając cel skargi pauliańskiej sąd I instancji przy ponownym rozpoznaniu sprawy powinien ocenić czy istnieje aksjologiczne uzasadnienie, aby wierzyciel osoby trzeciej bez względu na uprzywilejowanie, uzyskał korzyść z przedmiotu, który znalazł się w majątku dłużnika w sposób naganny (z pokrzywdzeniem innego podmiotu). A nadto, sąd I instancji powinien rozważyć czy dopuszczalna jest rozszerzająca wykładnia przepisów regulujących skargę pauliańską, czy możliwa jest interpretacja prowadząca do wniosku, że orzeczona bezskuteczność czynności prawnej prowadzi do bezskuteczności obciążenia rzeczowego, ustanowionego na nieruchomości w kontekście uprawnienia wynikającego z art. 65 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece.

Podniesienie w uzasadnieniu wyroku tego rodzaju rozważań i wskazań niewątpliwie pozwala na wpisanie ich w zakres pojęciowy „oceny prawnej”, co ma istotne znaczenie dla rozumienia i interpretacji tego orzeczenia. Dekodowanie znaczenia przepisów prawa jest bowiem fundamentem, w oparciu o który sąd podejmuje decyzję dotyczącą merytorycznego rozwiązania sprawy. Sąd Apelacyjny czyniąc zadość wskazanym wymaganiom, w sposób właściwy nie tylko przywołał podstawy prawne konieczne do uwzględnienia przy ponownym rozpoznawaniu sprawy przez sąd I instancji, lecz również dokonał ich analizy. Sąd Apelacyjny wskazał, że podjęcie właściwego rozstrzygnięcia poprzedzone musi zostać rzetelną analizą istoty sprawy i wątpliwości pojawiających się na gruncie art. 532 k.c. oraz art. 65 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece.

Dopiero dokonanie oceny w oparciu o wykładnię tych przepisów umożliwiłaby ustalenie przez sąd I instancji, który z dostępnych przepisów prawa lepiej odpowiada specyfice przedstawionego przez strony roszczenia. Dzięki temu, sąd I instancji był w stanie nałożyć odpowiednie normy prawne na ustalony stan faktyczny, a w konsekwencji wydać sprawiedliwy i zgodny z literą prawa wyrok.

W tym kontekście należy mieć na względzie fakt, że w końcowych sformułowaniach uzasadnienia wyroku Sąd Apelacyjny w [...]. wymieniał istotne i pomocne z tego punktu widzenia orzeczenia przytoczone przez strony w pismach procesowych, w tym uchwałę Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2009 r. (III CZP 134/08) oraz wyrok Sądu Najwyższego z 26 stycznia 2011 r. (IV CSK 273/10). Zwracając przy tym uwagę, że orzeczenie o zwolnieniu od egzekucji na podstawie art. 841 k.p.c. ma charakter materialnoprawny i definitywnie wyłącza możliwość zaspokojenia się wierzyciela z określonego w żądaniu składnika majątkowego, w tym przypadku z nieruchomości.

Przywołanie tych ważnych z punktu widzenia istoty sprawy orzeczeń Sądu Najwyższego dopełniło uzasadnienie sądu II instancji, sprawiając, że stało się ono kompleksowe i przejrzyste. Pozwala to na zrozumienie treści wywodów w nim zawartych, w tym przede wszystkim dokonanych uchybień, nie tylko z punktu widzenia sądu I instancji, lecz również stron procesu. Właściwa interpretacja przepisów prawa ma bowiem bezpośredni wpływ na efektywność i sprawiedliwość procesu sądowego, umożliwiając jednocześnie ochronę praw i interesów stron postępowania zaangażowanych w spór. Brak implementacji wyszczególnionych wytycznych w trakcie ponownego orzekania w sprawie przez sąd I instancji sprawił, że wskazane uprzednio przez Sąd Apelacyjny w [...]. uchybienia stanowiły podstawę do ponownego zaskarżenia wydanego wyroku i uchylenia go w postępowaniu odwoławczym.

W tym stanie rzeczy podkreślić należy, że właściwa wykładnia przepisów, dostosowana do konkretnego roszczenia procesowego, jest nie tylko prawem, lecz również obowiązkiem sądu, gdyż ma na celu zapewnienie zgodności z obowiązującym systemem prawnym. Tymczasem, uzasadnienie wyroku sądu I instancji z 19 lipca 2022 r., wydane przy ponownym rozpoznaniu sprawy nie zawierało odwołań do przepisów, które zostały wskazane przez sąd II instancji

w uzasadnieniu jako konieczne do rozważenia, a tym bardziej nie uwzględniało orzecznictwa wskazanego w tym uzasadnieniu, a przez to godziło w podstawową zasadę zapewnienia stronom prawa do rzetelnego procesu. Nie sprzyjało to również budowaniu spójnej linii interpretacji prawa, a to jest fundamentem stabilności orzeczniczej i podstawy zaufania obywateli nie tylko do sądu, ale i do systemu sądownictwa jako całości.

Postępowanie Sądu Okręgowego naruszyło konstytucyjną zasadę dwuinstancyjności postępowania (art. 176 ust. 1 Konstytucji RP), ponieważ pozbawiło strony jednej instancji.

Kluczowym elementem uzasadnienia wytyku jest naruszenie art. 386 § 6 k.p.c., ponieważ Sąd Okręgowy, mimo wyraźnych zaleceń Sądu Apelacyjnego, nie zastosował się do jego wskazówek prawnych dotyczących ponownego rozpoznania sprawy, mimo ich jasności i szczegółowości, co stanowiło daleko idące ułatwienie dla Sądu Okręgowego. Sąd I instancji nie tylko wprost odmówił przyjęcia oceny prawnej dokonanej przez sąd wyższej instancji, ale zaniechał przeprowadzenia ustaleń, które były niezbędne do prawidłowej oceny roszczenia. W rezultacie, Sąd Okręgowy poważnie naruszył swoje obowiązki procesowe, co w pełni uzasadniało wytknięcie uchybienia przez Sąd Apelacyjny.

W konsekwencji należy uznać, że Sąd Apelacyjny w sposób prawidłowy ocenił nieprawidłowości zaistniałe po stronie Sądu Okręgowego oraz zasadne było stwierdzenie i wytknięcie uchybienia.

4. Dodatkowo wskazać trzeba, że odwołanie jest wewnętrznie sprzeczne, gdyż najpierw skarżąca wskazuje na to, że niezawisłość sędziego jest ograniczona wyłącznie przez art. 386 § 6 k.p.c., a następnie twierdzi, że ze względu na obowiązującą ją niezawisłość w sposób oczywisty nie mogła zastosować się do jego dyspozycji.

Skarżąca stwierdzając w odwołaniu, że Sąd Apelacyjny uchylił się od dokonania oceny prawnej sprawy wrażeń, jakby nie rozumiała na czym polega ocena prawna, o której mowa w art. 386 § 6 k.p.c. Jak się wydaje, skarżąca nie przyjmuje również do wiadomości, że dwa razy w tej samej sprawie nie rozpoznała istoty sprawy lub nie jest w stanie zidentyfikować na czym ona polega.

5. Postawa skarżącej sugeruje postawę niechęci do orzekania na podstawie przepisów prawa, nawet gdy sąd II instancji, zachowując daleko idącą wstrzemięźliwość, kulturę i wyważenie w ocenie Sądu Okręgowego, wprost wskazał przepisy, które skarżąca powinna wziąć pod uwagę przy ponownym rozpoznawaniu sprawy.

6. Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 40 § 2b p.u.s.p. orzekł jak w sentencji.

[K.O.]

[ał]

Mirosław Sadowski Aleksander Stępkowski Paweł Wojciechowski